

СОЦІАЛЬНІ ВИДАТКИ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Постановка проблеми. В умовах сучасних геополітичних трансформацій та загострення воєнних конфліктів питання економічного відновлення України є одним з найбільш пріоритетних та обговорюваних не лише всередині країни, але й іноземними дослідниками та науковцями. Повоєнна економіка країни зіткнеться (як це відбувається і під час війни) з комплексом системних проблем. За таких умов держава змушена посилювати свою роль у регулюванні соціально-економічних процесів, зокрема через механізми бюджетної та соціальної політики. Таким чином соціальні видатки, які в умовах кризи виходять за межі традиційної функції перерозподілу доходів і стають важливим інструментом підтримки макроекономічної стабільності. Підтримка доходів домогосподарств, фінансування системи соціального захисту, забезпечення доступу до базових соціальних послуг сприяють збереженню внутрішнього попиту та стримують поглиблення економічного спаду.

Актуальність дослідження особливо виявляється у кризових реаліях української економіки за рахунок міграції, значних економічних втрат, соціальних потрясінь, постійного та різкого перерозподілу бюджету на користь сектору оборони. За оцінками Світового банку, у 2022 році реальний ВВП України скоротився приблизно на 29 % у 2022 році, що супроводжувалося різким зниженням доходів населення та зростанням рівня бідності [1]. У відповідь на ці виклики держава суттєво розширила обсяги соціальних видатків, спрямованих на підтримку населення, зокрема пенсійне забезпечення, соціальні виплати та допомогу внутрішньо переміщеним особам. За даними Міністерства фінансів України, частка соціальних видатків у валовому внутрішньому продукті зростає з близько 17 % у 2021 році до понад 20 % у 2022 році [2]. Така динаміка свідчить про зростання ролі держави у забезпеченні соціальної стабільності, однак водночас актуалізує питання ефективності використання бюджетних ресурсів.

Проблема полягає у необхідності визначення оптимальної моделі соціальних видатків, яка, з одного боку, забезпечувала б належний рівень соціального захисту населення, що ускладнено кризами, спричиненими війною, а з іншого - сприяла б економічному відновленню та розвитку без створення надмірного фіскального навантаження.

Концептуальні пропозиції щодо вирішення проблеми. Формування ефективної політики соціальних видатків у повоєнний період потребує комплексного підходу, що враховує як короткострокові стабілізаційні цілі, так і довгострокові завдання економічного розвитку.

Одним із ключових напрямів має стати переорієнтація структури соціальних видатків у бік інвестицій у людський капітал. Фінансування освіти, охорони здоров'я та програм соціальної інтеграції створює передумови для підвищення продуктивності праці та формування стійкої основи економічного зростання. Згідно з оновленою оцінкою RDNA5 [3], на повне відновлення сектору освіти і науки України протягом 2026-2035 років необхідно 33,5 млрд доларів, з урахуванням збитків у 13,9 млрд доларів. Аналогічно, система охорони здоров'я зазнала втрат у 19,4 млрд доларів (RDNA4) [1], з потребами на реконструкцію лікарень, обладнання та первинної допомоги в наступне десятиліття. Для України повоєнне відновлення є не лише «поверненням» до довоєнного рівня економічного та соціального розвитку, натомість процес відновлення та перебудови є шансом для України досягти вищого за булий рівня розвитку та уникнення типових складнощів, характерних для країн кластеру перехідної економіки.

Паралельно з цим необхідно розширити програми перекваліфікації та підтримки для внутрішньо переміщених осіб та ветеранів, які становитимуть значну частку безробітних у повоєнний період. Приватними освітніми центрами та ініціативами, а також Міністерством соціальної політики вже впроваджуються відповідні заходи, як-от безкоштовні курси з соціальної роботи для ВПО спрямовані на набуття навичок у догляді за вразливими групами населення від МОМ та Мінсоцполітики (наприклад, «Школа соціального робітника», «Прихисток. Робота», Платформа соціальної освіти Мінсоцполітики). Карта можливостей для ВПО включає гранти на навчання та бізнес, що стимулює зайнятність і повернення до економічної активності. Заходи такого характеру забезпечують мультиплікативний ефект: кожна гривня на перекваліфікацію генерує більше однієї гривні зростання шляхом залучення нової зайнятості та попиту.

Для посилення ефективності соціальних програм критично важливо підвищити їх адресність за допомогою цифрових інструментів. За умов обмежених бюджетних ресурсів пріоритетного значення набуває спрямування допомоги на підтримку найбільш вразливих груп населення. Сучасні платформи оцінки доходів (наприклад, «Дія») дозволили б точно ідентифікувати вразливі групи, як потребують допомоги, що значно підвищило б адресність та відповідно результативність.

Окремої уваги потребує забезпечення фіскальної стійкості. Зростання соціальних видатків у повоєнний період не повинно призводити до довгострокових макроекономічних дисбалансів. У такій ситуації питання фіскальної стійкості може бути вирішене шляхом стимулювання та впровадження гібридного підходу: базове державне фінансування комунальних центрів соціального захисту поєднувати з тендерами для приватних надавачів. За оцінками Мінсоцполітики, на відбудову сектору потрібно ~39 млрд доларів, де приватний сектор може взяти на себе 30-40% через аутсорсинг послуг (догляд, реабілітація) [5], що зменшить бюджетне навантаження, підвищить якість і стимулюватиме ринок послуг, створюючи робочі місця.

Висновки. Соціальні видатки є ключовим стабілізатором повоєнної економіки України, забезпечуючи підтримку попиту та інвестиції в людський капітал через послідовні кроки впровадження. Необхідно переорієнтувати видатки на освіту, охорону здоров'я та перекваліфікацію ВПО і ветеранів, розширюючи державні програми та стимулюючи приватні ініціативи. Наступними кроками необхідно забезпечити адресність через цифрові інструменти, що мінімізує витрати та максимізує ефективність трансфертів. Врешті решт необхідно забезпечити фіскальну стійкість гібридним фінансуванням: базовою підтримкою державних центрів у поєднанні з тендерами для приватних надавачів. Особливої уваги потребують баланс між соціальною підтримкою та фіскальною стійкістю, мультиплікативний ефект адресних трансфертів на зайнятність, а також трансформація кризи в шанс для якісного зростання.

Список використаних джерел

1. Світовий банк. (2023). Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/0f04dfe0-41ea-410f-bdd9-4d2bc9d40569>
2. Міністерство фінансів України. (2023-2026). Звіти про виконання державного бюджету. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/>
3. Світовий банк (2026). Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment 5 URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/c52d910e-e4f9-4bcd-9257-6867bdd89dd4>
4. Міністерство соціальної політики України. (2025). Оцінка потреб сектору соціального захисту. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/dlya-vidbudovy-ta-vidnovlennya-sektora-sotsialnoho-zakhystu-ukrayiny-neobkhidno-39-milyardiv-dolariv-ssha>